

● گزارش

گزارشی از اسناد مناسبات ایران و بلغارستان^۱

مورد توجه قرار دهیم، به سندی بر می‌خوریم که مربوط به تلگرافی است که از سفارت ایرانی در استانبول به تهران مخابره شده که در آن چنین آمده است: «جناب آقای اجل اکرم افخم وزیر امور خارجه، بلغارها صریحاً خواهان فرستادن یک مأمور دیپلماتیک از ایران به صوفیه هستند» که بعد از مکاتبات مختلف و متعدد در این باره به دستور مظفرالدین شاه، منتظم‌السلطنه به عنوان اولین نماینده دیپلماتیک ایران در صوفیه منصوب شده است.^(۲) (ضمیمه شماره ۲)

تاریخ این سند به روشنی بیانگر این مطلب است که آغاز روابط رسمی ایران با بلغارستان به ۹۸ سال پیش باز می‌گردد، چرا که ۶ شعبان سال ۱۳۱۷ هـ ق مطابق با ۱۸ آذر ۱۲۷۸ هـ ق و نیز ۱۰ دسامبر سال ۱۸۹۹

۱. این گزارش در مراسمی که به مناسبت یکصدمین سال آغاز روابط ایران و بلغارستان در دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی برگزار گردید، ارائه شده است.

به بهانه یکصدمین سال آغاز روابط ایران و بلغارستان در یک تلاش سریع، به اسناد جالب توجهی در روابط دو کشور دست یافتیم. آنچه به عنوان سؤال، حس کنجکاوی را برانگیخت، واژه یکصدمین سال روابط بوده است.

در بین اسناد قدیم به سندی که مربوط به ۱۱۸ سال قبل است برخوردیم. (ضمیمه شماره ۱) بعد از استقلال بلغارستان، پادشاه آن کشور نامه‌یی به ناصرالدین شاه که سی و سومین سال سلطنت خود را پشت سر می‌گذاشت، نوشته و خبر استقلال مملکت و پادشاهی خود را برای شاه قاجار بیان کرده است.^(۱)

در این نامه ناصرالدین شاه ضمن اظهار دوستی و مودت بسیار نسبت به پادشاه بلغارستان، خواستار تشدید و تحکیم روابط دو کشور شده است.

اگر موضوع را از جنبه سیر تاریخی

نماینده‌گی سیاسی ایران، پادشاه بلغارستان، نه تنها وی را مورد ملاحظت و مهربانی خود قرار داده و نشان درجه اول «سویت مریل» را به او هدیه می‌کند، بلکه به نایب نمایندگی سیاسی یعنی علی محمدخان نیز نشان درجه سوم^(۶) اهدا می‌نماید. در همان سال یعنی سال ۱۹۰۰ میلادی ۱۲ عدد نشان نیز از طریق نمایندگی سیاسی ایران در صوفیه به رجال سیاسی آن دوره ایران، اعطا می‌کند.^(۷)

سند دیگری که می‌توان با استناد به آن به روابط حسنه ایران و بلغارستان در آن دوره پی برد؛ نامه پرنس بلغارستان به مظفرالدین شاه است که در آن، خبیر ازدواج خود را با دختر هانزی چهارم پرنس روس اعلام می‌کند^(۸) و مظفرالدین شاه نیز با مخابره تلگرافی تبریکات خود را به وی اعلام می‌دارد که اصل و ترجمه نامه مزبور در انتهای نوشتار آمده‌است. (ضمیمه شماره ۳)

از عواملی که در روابط بین‌الملل، باعث نزدیکی کشورها می‌گردد رقیب مشترک آنهاست و کشوری که در آن دوره به عنوان رقیب مشترک ایران و بلغارستان محسوب می‌شد و هیچ کدام خاطره خوشی از آن نداشتند، امپراتوری عثمانی بود که در آن دوره، لقب مرد بیمار اروپا را به خود گرفته بود. لذا در این دوره شاهد این مسأله هستیم که در دیدار پرنس بلغارستان با نماینده ایران، طرف بلغاری به صراحت در زمینه اقدامات مشترک ایران و بلغارستان علیه عثمانی

میلادی است، به نظر می‌رسد که اگر چه پاسبخ ناصرالدین شاه به الکساندر پادشاه بلغارستان در سال ۱۸۸۰ به عنوان به رسمیت شناختن این کشور تازه استقلال یافته محسوب می‌شود، ولی برای بلغارها به علت رقابتی که با عثمانی‌ها داشتند، پذیرفتن این مطلب که نمایندگان ایران در اسلامبول به صورت اکرودیته در صوفیه انجام وظیفه نمایند، برای آنها کمی دشوار بوده و این را نشانه عدم شناسایی کامل می‌پنداشته‌اند، لذا طبق اسناد موجود مصراً خواستار فرستادن نماینده‌یی از ایران به صوفیه و ایجاد نمایندگی بودند.^(۳)

از مطالب دیگری که در میان اسناد جلب توجه می‌کند، سفر مقام‌های بلند پایه و شاهزادگان به کشورهای یک‌دیگر می‌باشد که نشانگر اعتماد طرفین به یک‌دیگر است؛ در راستای این مهم باید توجه داشت که سفرهای مقام‌ها، آن هم در حد سران، علاوه بر مشکلات حمل و نقل، مشکلات امنیتی را نیز در آن مقطع زمانی، در پی داشته، با این حال اسناد گویای این موضوع است که مظفرالدین شاه در سفر اروپایی خود^(۴) از بلغارستان نیز دیدن نموده و هم چنین در همان سال عموزاده پادشاه بلغارستان به ایران سفر کرده‌است.^(۵)

روابط ایران و بلغارستان بعد از اعزام نماینده سیاسی به صوفیه، روزبه‌روز گرم‌تر شده تا جایی که بعد از حضور یک سالة منتظم‌السلطنه در آن کشور به عنوان رییس

بلغارها، روس را منجی خود می‌دانستند زیرا اعتقاد داشتند که روس‌ها باعث جداسد شدن بلغارستان از عثمانی بوده‌اند و در این باره «فردیناند» پرنس بلغارستان بارها گفته بود که «دولت روس ناجی ملت بلغارستان است» و به پاس همین مسأله، مجسمه الکساندر دوم پادشاه متوفی روس را در مقابل مجلس مبعوثان بلغارستان در صوفیه قرار دادند.^(۹۱) در این میان علاوه بر عثمانی که از روابط نزدیک روس و بلغار ناراضی بود، اتریش و آلمان نیز از روابط روبه‌تزايد دو کشور نگران بودند.

همان‌طور که اشاره شد یکی از عوامل نزدیکی ایران و بلغارستان، عثمانی‌ها بوده‌اند و از حجم زیاد اسنادی که در ارتباط با رفتار دو کشور بلغارستان و عثمانی در آرشیو اسناد وزارت امور خارجه جمهوری اسلامی ایران وجود دارد، استنباط می‌شود که این روابط هم برای ایران و هم برای بلغارستان حساسیت زیادی داشته‌است. بلغارستان با پی‌بردن به این نکته که عثمانی ضعیف شده و روس نیز حامی آنها است، دست به اقدامات زدند. از جمله حمایت از شورش مقدونی‌ها که سعی داشتند از عثمانی جدا شوند و هم چنین در سال ۱۹۰۶ میلادی بلغارستان دست به اقدامات تحریک‌کننده می‌زند. به‌طور مثال مانور بزرگی در مرزهای جنوب شرقی خود با عثمانی انجام می‌دهد^(۹۲) که در نوع خود بسیار بزرگ بوده‌است. انجام این نوع حرکات از سوی

صحبت می‌کند.^(۹۱) این سند نیز مانند اسناد پیشین نشانگر جو اعتماد بین طرفین است و به نظر می‌رسد که این اعتماد تاریخی در دوره‌های بعد چه در دوران قاجار، چه دوران پهلوی و هم چنین بعد از انقلاب اسلامی نه تنها حفظ شده بلکه تقویت گردیده و استحکام بیشتری یافته است.

در مورد اوضاع سیاسی بلغارستان در آن دوره نیز گزارش‌هایی از نمایندگی سیاسی ایران در صوفیه و هم چنین سفارت ایران در بخارست وجود دارد که از این اسناد چنین استنباط می‌شود که بلغارستان در آن دوره دارای حکومتی از نوع سلطنتی مشروطه بوده و بارها دربار مجلس مبعوثان، هم چنین احزاب صحبت شده به طوری که در سال ۱۹۰۲ طبق سندی که موجود است، این کشور دارای هفت حزب بوده که هرکدام از این احزاب صاحب امتیاز روزنامه‌یی بوده‌اند از جمله حزب سنکوئیست صاحب روزنامه بلغاریا، حزب استانبولیست، صاحب روزنامه نوی‌ویت و احزاب سوسیالیست، لیبرال و غیره که خود، نشان از دموکراسی موجود در آن دوره از تاریخ بلغارستان است.^(۹۰)

در این دوران که بلغارستان دهه دوم استقلال خود را سپری می‌کرد، حامی قدرتمند آن در صحنه بین‌الملل کشور روس بوده‌است و اکثر احزاب نیز (غیر از حزب استانبولیست) در این کشور طرفدار روس بوده‌اند. در حقیقت

اقتصادی، بازرگانی، کشاورزی، علمی و فنی، حمل و نقل، جهانگردی و فرهنگی بین دو کشور منعقد شده است. (۱۴)

بعد از انقلاب اسلامی، بلغارستان جزو اولین کشورهایی بود که آن را به رسمیت شناخته و روابط خود را با ایران برقرار نمود و این روابط گسترش زیادی داشته که در نتیجه آن ۴۳ موافقت‌نامه و یادداشت تفاهم بین دو کشور به امضا رسیده است. (۱۵)

بشیر یاقموری، علی محقق

بلغارستان و واکنش‌های امپراطوری عثمانی گاهی اوقات باعث درگیری‌هایی در مرزهای دو کشور می‌شد که نمونه آن سال ۱۹۰۷ بوده است که نیروهای دو طرف به زدوخورد پرداختند.

آنچه در این سال‌ها قابل توجه است برخورد بلغارستان با عثمانی از موضع قدرت می‌باشد. برخورد‌های بلغارستان با باب عالی چنان خشن و از موضع قدرت بوده که کشورهای قدرتمند مانند انگلستان و اتریش از به خطر افتادن صلح بالکان نگران می‌شوند و رئیس‌الوزرای بلغارستان را نصیحت می‌کنند که با باب عالی ملایم‌تر برخورد نماید. (۱۳)

چنانچه از اوضاع و احوال آن زمان و اسناد مربوطه استنباط می‌شود، وضعیت مسلمانان بلغارستان در واقع تابعی از مسأله عثمانی بوده چرا که بلغارها اسلام و مسلمین را مساوی ترک‌های عثمانی می‌دانسته‌اند. لذا اقدامات بلغارها علیه اماکن و مظاهر اسلامی را باید به حساب خصومت آنها با عثمانی‌ها گذاشت و این در حالی است که اسلام در دیگر کشورهای اروپایی چنین وضعیت نامطلوبی را نداشته است.

در دوران پهلوی نیز روابط ایران و بلغارستان در سطحی خوب بوده و مسافرت سران دو کشور و هم چنین معاهدات منعقدہ فی‌مابین، حاکی از روابط خوب ایران و بلغارستان بوده است. در این دوره ۳۱ معاهده و قرارداد و یادداشت تفاهم در زمینه‌های

(ضمیمه شماره ۱)

دفتر کتابخانه و اسناد و اطلاع‌رسانی

دولت ایران

نام کتاب: ... شماره ثبت کتابخانه: ... شماره نشر: ...

خود فرزند ...

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

رتال جامع علوم انسانی

کتابخانه مرکزی ...

مجموعه ...

(ضمیمه شماره ۳)

annoncer la nouvelle de mon mariage avec Son Altesse Sérénissime Éléonore, Caroline, Gasparine, Louise, Princesse de Saxe (branche cadette), fille de feu Son Altesse Sérénissime Henri IV, Prince de Mecklembourg, et de feu Son Altesse Sérénissime Louise, née Princesse de Saxe-Weitz, qui a été élevée au château de Cisterlein, près de Meissen, le 17 Mars dernier. C'est en ne doutant pas de la part que Votre Majesté prendra à cet heureux événement que j'ai saisi avec satisfaction cette occasion de la prier de vouloir aux sentiments de sincère et inaltérable amitié avec lesquels je suis,

Palais de Sophia,
le 30 avril 1908.

Être,
de Votre Majesté Impériale,

Le très affectueux

À Sa Majesté Impériale
le Schah de Perse.

Le très affectueux

ترجمه نامه والا حضرت پرنس بلغارستان

اعلیحضرتا چون مراتب محبت آن اعلیحضرت را نسبت به خود و خانواده خویش می دانم لهذا ازدواج خود را با والا حضرت علیه الثنور کارولین گاسپارین لوتیس پرنسس رس [روس] دختر والا حضرتها نری چهارم پرنس رس هستریش و پرنس رس گریز والا حضرت علیه فقید لوتیز که در اول مارس گذشته در قصر ابرستن گرزا در امارت رس واقع گردیده. به خاطر خطیر آن اعلیحضرت اطلاع می دهد و تعیین دارد در مسرت و خوشحالی این امر شغف انگیز شرکت خواهند داشت. با کمال امتنان این موقع را مغتنم شمرده از آن اعلیحضرت تمنا می نماید که احساسات صادقانه و محبت صمیمانه را قبول فرموده و مرا دوست خود بدانند. فردیناند ژنرال پایزیکف در قصر صوفیه در ۳۰ آوریل ۱۹۰۸

یادداشت‌ها

۱. آرشیو اسناد وزارت امور خارجه قسمت نامه‌های متبادل بین سران کشورها سال ۱۲۹۷ ه.ق.
۲. آرشیو اسناد وزارت امور خارجه قسمت اسناد قدیمه صندوق ۵- پوشه ۶، سال ۱۳۱۷ ه.ق.
۳. همان.
۴. همان.
۵. همان.
۶. آرشیو اسناد وزارت امور خارجه قسمت اسناد قدیمه صندوق ۴- پوشه ۵، سال ۱۳۱۸ ه.ق.
۷. همان.
۸. آرشیو اسناد وزارت امور خارجه قسمت اسناد قدیمه صندوق ۱۱- پوشه ۱، سال ۱۳۲۶ ه.ق.
۹. همان.
۱۰. آرشیو اسناد وزارت امور خارجه قسمت اسناد قدیمه صندوق ۵- پوشه ۱۲، سال ۱۳۲۵ ه.ق.
۱۱. آرشیو اسناد وزارت امور خارجه قسمت اسناد قدیمه صندوق ۵- پوشه ۱۲، سال ۱۳۱۹، ه.ق.
۱۲. آرشیو اسناد وزارت امور خارجه قسمت اسناد قدیمه صندوق ۴- پوشه ۱۶، سال ۱۳۲۴ ه.ق.
۱۳. آرشیو اسناد وزارت امور خارجه قسمت اسناد قدیمه صندوق ۴- پوشه ۵، سال ۱۳۱۸ ه.ق.
۱۴. آرشیو اسناد وزارت امور خارجه قسمت معاهدات و قراردادهای.
۱۵. آرشیو اسناد وزارت امور خارجه قسمت معاهدات و قراردادهای.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی